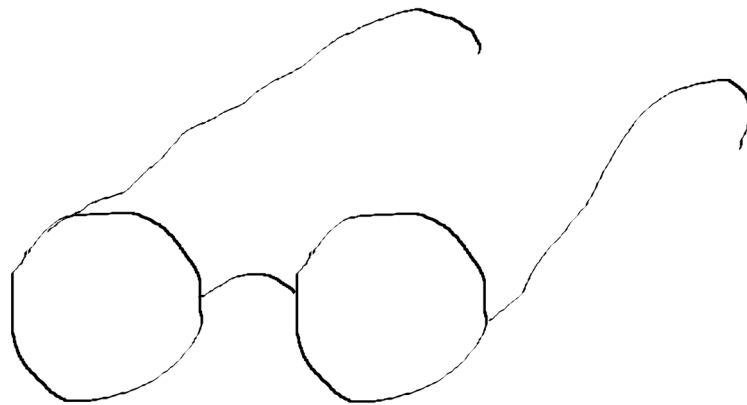

NOVUM

Magazine der Juridische Faculteit Universiteit Leiden

**Column Prof.
Kinneging**
Wees vooral niet
jezelf

Actualiteit
Mannen krijgen een
krediet en vrouwen niet:
is AI de oorzaak?

***Blind voor mens
en recht: zes
afschrikwekkende
conclusies omtrent
de Nederlandse
rechtsstaat***

Opinie
Maak defensie
prioriteit

Artikel
Rechtenstudent,
kijk eens verder dan
de Zuidas!

INHOUDSOPGAVE

3	Voorwoord Een juridisch aannemersbedrijf
4	Column prof. dr. Andreas Kinneging Wees vooral niet jezelf
7	Actualiteiten De Energy Performance of Buildings Directive
9	RECHTENSTUDENT, KIJK EENS VERDER DAN DE ZUIDAS!
11	Opinie Maak defensie prioriteit
14	Het Interview Dr. (Hendrik) Kaptein
16	Actualiteiten Mannen krijgen een krediet en vrouwen niet: is AI de oorzaak?
18	Actualiteiten De uitbreiding van de Belgische opkomstplicht
20	Blind voor mens en recht: zes afschrikwekkende conclusies omtrent de Nederlandse rechtsstaat
24	Assessor
25	De Rwanda-wet en de Britse democratische rechtsstaat
27	Eerstejaarsrubriek Hoe vergaat het onze jongste juristen?

VOORWOORD

Waarde lezer,

De zomer is voor velen de tijd van *zon, zuipen, ziekenhuis* (voor degene die niet bekend zijn met deze terminologie, raad ik de zoekopdracht ‘beter een coma dan een stoma’, of ‘zon, zuipen, ziekenhuis, ken je dat niet?’ van harte aan). De zomer is de tijd van strandvakanties, jezelf zoeken (nog nooit iemand gesproken die zichzelf tijdens een dergelijke vakantie ook daadwerkelijk *gevonden* heeft) in Zuid-Oost Azië, of Zuid-Amerika en bovenal is het de tijd om jezelf eens fijn te vervelen. Want hoewel de gemiddelde Leidsche rechtenstudent zich geheel op de been houdt, zich het academisch jaar doorsleept aan de hand van een ontzagwekkende hoeveelheid ambitie, heeft diezelfde student ook bovengemiddeld veel moeite om zich even een poosje te vervelen. Terwijl uit onderzoek nu zo vaak gebleken is dat het zich vervelen helemaal geen kwaad kan, nee, sterker nog, het blijkt hartstikke goed voor de mens te zijn!

De ambitieuze rechtenstudent en het heerlijke nietsdoen, hetgeen de Italianen zo prachtig hebben verwoord als *il dolce far niente*, zijn echter als water en olie. Wie er op let, wie goed luistert, hoort de voornoemde student zachtjes klagen over het feit dat die zeeën van tijd, die niet-opgevulde intellectuele hersenruimte, hem of haar maar zwaar valt. Wat te doen met al die tijd?

Er zijn vele opties denkbaar. Ik noem er een paar (helaas voor de zon-zuipen-ziekenhuisstudent hier enkel studiegerelateerd): stage lopen bij een (klein/middelgroot/groot) advocatenkantoor, meedoen aan Summer Court, je voorbereiden op een pleidooi voor een pleitwedstrijd, het Compendium van het Nederlands Vermogensrecht van Hijma nog eens grondig doornemen, openbare zittingen bijwonen, de Algemene Voorwaarden van bol.com dit keer écht van A tot Z doorspitten, een rechtenfaculteit bezoeken in een andere Nederlandse stad, enz. enz.

Maar wellicht kunt u ook eens, tussen al het vervelen door, de NOVUM eens lezen....

Namens de gehele redactie wensen wij u veel leesplezier.

Mathijs de Jong,
Hoofdredacteur NOVUM

WEES VOORAL NIET JEZELF

DOOR: ANDREAS KINNEGING

De allerbelangrijkste menselijke kwaliteit is, dunkt me, realiteitszin. Die kwaliteit - deugd, zoals het vroeger heette - is zelfs nog belangrijker dan de goede wil. Wanneer Kant dus zegt dat de goede wil het enige onverkort, absoluut goede is op aarde, dan vergist hij zich. Want ook realiteitszin is altijd, onder alle omstandigheden, iets goeds. En het tegenovergestelde is altijd en overal een kwaad.

Realiteitszin is niet aangeboren. Integendeel. Wij komen allemaal ter aarde zonder enig idee hoe de realiteit in elkaar zit. We hebben weliswaar enkele aangeboren instincten, maar die werken lang niet voldoende om ons zelfs maar in leven te kunnen houden. Anders dan de andere diersoorten is het menselijke dier instinctarm en is zijn overleven en welvaren voor het grootste deel afhankelijk van zijn vermogen te leren hoe de wereld - althans dat deel waar hij mee te maken heeft - in elkaar zit. Hij moet, om een simpel voorbeeld te noemen, leren in welke dingen gevaar schuilt. En hij moet vervolgens leren hoe hij met die gevaren omgaat. Anders is het snel met hem gedaan. Of in ieder geval haalt hij zich veel onnodige ellende op de hals.

Men kan de realiteit natuurlijk op velerlei wijze analytisch uitleggen. Nicolai Hartmann, een Duitse fenomenologische denker uit de eerste helft van de twintigste eeuw die ten onrechte min of meer vergeten is, maakt een onderscheid tussen vier "zijnslagen": de anorganische laag onderop, daar bovenop de organische laag, daar weer bovenop de psychische laag en tenslotte, bovenaan, de culturele ("geistige") laag. Ik zou hier, met het oog op de puntigheid, willen volstaan met een eenvoudigere indeling van de realiteit. Namelijk in enerzijds alles wat niet mens is - de buitenmenselijke realiteit - en anderzijds de mens.

Dat het voor ons van levensbelang is de buitenmenselijke realiteit afdoende te begrijpen, is evident. Wie een tijger tegen het lijf loopt en niet weet dat het een gevaarlijk dier is, maar meent met een heel grote poes te maken te hebben, is ten dode opgeschreven. Wie de zee induikt, zonder rekening te houden met mogelijke verraderlijke stromingen, kan zomaar opeens verdrinken. Wie op een tweebaansweg de snelheid van tegemoetkomende auto's onderschat, hun afstand overschat en er toch een gewoonte van maakt voorliggers in te halen, komt voortijdig en onaangenaam aan zijn einde. Enzovoorts.

Maar minstens zo belangrijk is het om een realistische kijk te hebben op de mens. In de eerste plaats de medemens. In ieder geval de medemens waarmee men in zijn leven - direct dan wel indirect - te maken heeft. Maar bovenal dient men een realistische kijk te hebben op zichzelf. Wie onvoldoende begrijpt van andere mensen en zichzelf maakt de grootst mogelijke fouten en bezorgt zich dus - om Homerus aan te halen - veel meer ellende dan de Goden toch sowieso al voor ons mensen hebben weggelegd.

Hier doemt opeens uit de mist een heel wezenlijke vraag voor ons op: Waar hebben we het eigenlijk over als we spreken over mensenkennis en zelfkennis? En hoe kan men deze het beste verwerven?

Stel dat ik van iedereen in mijn omgeving weet in hoeveel seconden ze de honderd-meter sprint kunnen afleggen. Of hoeveel ze verdienen. Of wat hun hobby's zijn. Heb ik dan mensenkennis? Neen. Stel dat ik van één of twee mensen heel goed weet hoe ze in elkaar zitten, wat voor karakter ze hebben, maar alle andere mensen waarmee ik in aanraking kom zijn voor mij een groot en ondoorgrondelijk raadsel, heb ik dan mensenkennis? Maar zeer gedeeltelijk. Mensenkennis is begrijpen hoe dé mens - de menselijke ziel, of de verschillende menselijke zielen - in elkaar zitten en daardoor in staat zijn het karakter, denken en gevoel van anderen te peilen, van bekenden zowel als van onbekenden; en ook - wat vanouds geldt als de hoogste en moeilijkste vorm van mensenkennis - van zichzelf.

Als realiteitszin inderdaad zo belangrijk is als ik beweert en mensenkennis een cruciaal onderdeel is daarvan, dan zou de verwerving van mensenkennis tot de voornaamste onderdelen van onderwijs en opvoeding moeten behoren. Is dat de facto ook het geval? Wordt er veel tijd en aandacht aan besteed?

Andreas Kinning, Hoogleraar Rechtsfilosofie

*Want - zo luidt het hedendaagse evangelie
- het hoogste gebod is het jezelf zoeken,
zijn en ontplooien. Daaraan hangt heel het
leven.*

De vraag stellen is haar beantwoorden: neen. Mensenkennis is überhaupt geen thema (meer) in onderwijs en opvoeding.

Interessant genoeg bestaat er op die regel één uitzondering. Daar waar het de zelfkennis betreft. Die wordt van het grootste gewicht geacht. Iedereen wordt van jongs af aan opgeroepen zich naar binnen te keren en zich ijverig af te vragen: “Wie ben ik?”. Want - zo luidt het hedendaagse evangelie - het hoogste gebod is het jezelf zoeken, zijn en ontplooien. Daaraan hangt heel het leven. Wie daar zelf niet uitkomt, kan te rade gaan bij talloos veel psychotherapeuten, die allemaal aan de slag gaan om de mentale blokkades uit te weg te ruimen die maken dat de patiënt niet zichzelf is. En zo zijn de meeste mensen eerst en vooral bezig met wat Tocqueville ooit “een heel klein onderwerp” noemde: zichzelf.

Wat is dat precies: dat heilige zelf, dat zich, diep verborgen, in ons lijf verschuilt en dat we moeten zien te vinden? Gaat het misschien over onze aangeboren gastronomische voorkeur? Zijn we geroepen te achterhalen of we een “pizza-lover” dan wel “pasta-lover” zijn? Of we “deep down” een “skinny” zelf hebben of een “big” zelf? Gaat het om onze academische voorkeur? Of we ons meer aangetrokken voelen tot Frans of natuurkunde? Gaat het wellicht over onze seksuele en “gender”-voorkeur?

Stel dat we een aantal of enkele van die vragen bevestigend beantwoorden, wat schieten we daar dan mee op? Als ik een “pizza-lover” ben, moet ik dan mijn hele leven pizza

eten? Is dat verstandig? Als ik een academische voorkeur heb voor communicatiewetenschap, moet ik dat dan gaan studeren? Is dat verstandig? De meeste van onze voorkeuren veranderen in de loop van ons leven. Weinig is zo variabel als gevoelens. En zelfs als bepaalde voorkeuren en gevoelens in mij relatief stabiel zijn, waarom zou ik mij daardoor moeten laten leiden? Gaat het in het leven soms alleen of hoofdzakelijk om gevoelens en voorkeuren? Zijn die niet ook dikwijls onverstandig en asociaal?

*Live,
laugh,
(self)love*

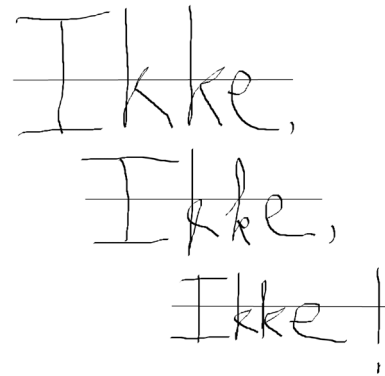
Het is duidelijk: men loopt vast in allerlei aporieën. De vraag “Wie ben ik?” is eigenlijk niet te beantwoorden. Maar bovendien: zelfs al zouden we die vraag wel kunnen beantwoorden, dan zou dat antwoord irrelevant zijn, omdat we in het leven immers maar zeer gedeeltelijk onszelf kunnen zijn. Willen we enigszins harmonieus met anderen samenleven, dan moeten we voortdurend allerlei voorkeuren en gevoelens temperen of zelfs uitschakelen. Alleen een Polyphemus kan geheel en al zichzelf zijn. Wie volledig zichzelf is, eindigt van God en alleman verlaten in een hutje op de hei. Dat gezocht naar jezelf is een doodlopende weg.

Wij mensen lijken in essentie enorm op elkaar. We zijn niets meer dan variaties op één en hetzelfde patroon. Een ontnuchterende, maar ook troostende waarheid. Daarom kan, wie zichzelf wil leren kennen, het beste naar anderen kijken.

Mag ik, om de gedachten wat te ordenen, een alternatieve benadering voorstellen? Stel nu eens dat je niet uitgaat van het zelf, maar van het goede. Je zegt niet tegen jezelf dat je jezelf moet zijn, maar dat je het goede moet doen. Wat is het goede? Dat is een ingewikkelde vraag. Laten we het er voorlopig maar op houden dat het in ieder geval omvat: (1) met je talenten woekeren, en (2) anderen zo behandelen als je door hen behandeld zou willen worden: dus aardig en beleefd, eerlijk, behulpzaam, medelevend, rechtschapen, en wat dies meer zij. Dat is allemaal niet zo moeilijk te begrijpen en welbeschouwd zelfs aannemelijk en aantrekkelijk.

Toch zijn beide principes lastig in de praktijk te brengen. Dat komt omdat we dikwijls lui en afgeleid zijn en er van dat woekeren dus weinig terecht komt. En omdat we op de een of andere manier helaas toch geneigd zijn om anderen niet zo te behandelen als we zelf door hen behandeld willen worden. Het is evenwel, in beide gevallen, duidelijk dat die neiging niet deugt. We schieten dus gewoon vaak tekort en moeten proberen betere mensen te worden. Met andere woorden: het komt er helemaal niet op aan jezelf te zijn. Integendeel. We moeten ernaar streven onszelf te veranderen en te verbeteren. Dat geeft al een heel ander, veel realistischer kijk op het leven, in casu op jezelf.

En andere mensen? Zijn die in bovengenoemde opzichten anders dan wijzelf? Of is hun conditie eigenlijk geheel en al dezelfde en kunnen we dus spreken van een "menselijke conditie"? Zijn ook zij in de verleiding niet met hun talenten te woekeren en anderen niet zo te behandelen als zij zelf door hen behandeld willen worden? Me dunkt van wel. Wij mensen lijken in essentie enorm op elkaar. We zijn niets meer dan variaties op één en hetzelfde patroon. Een ontnuchterende, maar ook troostende waarheid. Daarom kan, wie zichzelf wil leren kennen, het beste naar anderen kijken. Want die ander is net als wij en hem kunnen we objectiever analyseren dan onszelf. Wie zo gaandeweg mensenkennis opdoet, leert ook zichzelf steeds beter kennen. Zo wordt hij steeds realistischer en maakt steeds minder fouten. En als hij tenslotte zo wijs is geworden dat hij vrijwel geen fouten meer maakt, dan kunnen we van hem zeggen dat hij te lang en leste de kunst van het leven heeft geleerd. ■

Ikke,
Ikke,
Ikke |

ACTUALITEITEN

De Energy Performance of Buildings Directive: waar verduurzaming en bestaanszekerheid samenkomen

DOOR: SABINE PENNINGNS

Hoewel de lente al een beetje op gang begint te komen, buigt de Europese Unie (EU) zich al over de vraag hoe de burgers van Europa hun huizen de komende winters warm gaan houden. En wel: zo duurzaam mogelijk. Op 12 april werd namelijk een reeks aanpassingen aan de Richtlijn Energieprestatie Gebouwen, oftewel de Energy Performance of Buildings Directive (EPBD), aanvaard door de Europese Raad. Voor lidstaten is deze goedkeuring het startsignaal om binnen twee jaar nationale wetgeving tot stand te brengen ter uitvoering van de richtlijn. Hoewel de verduurzaming van de Europese woningvoorraad wellicht weinig controversieel klinkt, raakt deze richtlijn toch aan belangrijke sociaaleconomische en juridische vraagstukken zoals armoedebestrijding, het eigendomsrecht en de gezondheid van de openbare financiën. Hoe houdt de richtlijn al deze belangen in balans?

De EPBD staat niet op zichzelf, maar behoort tot het Europese wetgevingsproject 'Fit for 55'. Door middel van een serie maatregelen moet het project bewerkstelligen dat er in 2030 55% minder broeikasgassen worden uitgestoot in de EU. Het pakket behelst onder andere de introductie van nieuwe emissiehandelssystemen, stelt doelen omtrent de uitstoot van vervoermiddelen en onderzoekt de mogelijkheden om de huidige energiebelastingrichtlijn te verbeteren. Daarnaast heeft het pakket aandacht voor de sociaaleconomische gevolgen van de energietransitie op de kwetsbaarste groepen en probeert het de last van de energietransitie zo eerlijk mogelijk te verdelen. Onderdeel van deze transitie is de verduurzaming van de Europese woningvoorraad door middel van de maatregelen opgenomen in de EPBD.

Hoe gaat de EPBD de energieprestatie van gebouwen verbeteren? Allereerst introduceert de EPBD strengere criteria voor nieuwbouw. Vanaf 2030 mag de nieuwbouw alleen nog bestaan uit zero-emission buildings (kortweg ZEBS), oftewel gebouwen die geen broeikasgassen uitstoten. Daarnaast gelden er eisen ten aanzien van de vermindering van de uitstoot door woningen. De lidstaten mogen zelf bepalen hoe ze dit aanpakken, maar er worden wel eisen gesteld aan het resultaat: in 2030 moet de energieconsumptie door de woningvoorraad 16% minder zijn dan in 2020, in 2035 moet dat 20-22% zijn. Ook bevordert de richtlijn het gebruik van zonne-energie. Bij de vormgeving van nieuwe gebouwen moet worden gelet op de mogelijkheden om in de toekomst zonne-energie te gaan opwekken; dit geldt al vanaf 2026. Ook zal het voor steeds meer publieke gebouwen vereist

zijn om zonnepanelen aan te brengen. De verplichting geldt al vanaf eind 2027 voor de grootste openbare gebouwen, maar zal zich de jaren daarop uitbreiden zodat ook kleinere gebouwen onder de regeling zullen vallen. Vanaf volgend jaar zullen lidstaten al moeten stoppen met het subsidiëren van verwarmingsinstallaties die broeikasgassen uitstoten.

Hoewel de maatregelen ambitieus zijn, wil de EU de belangen van de kwetsbaarste bevolkingsgroepen niet uit het oog verliezen. Onderdeel van de EPBD is namelijk dat de lidstaten maatregelen nemen tegen energiearmoede. Energiearmoede ontstaat wanneer burgers met hogere energierekeningen worden geconfronteerd dan zij zich financieel kunnen veroorloven. Maar energiearmoede kan zich ook manifesteren in een bewust laag energieverbruik, uit angst de rekeningen later niet te kunnen betalen. Uit onderzoek blijkt dat energiearmoede eenoudergezinnen het hardst treft. Daarnaast komt energiearmoede vaak voor in de woningen met de slechtste energieprestaties. Dit maakt het fenomeen nog ingewikkelder te bestrijden: de huishoudens die de renovatie het hardst nodig hebben, kunnen het simpelweg niet betalen. Daar moet de richtlijn verandering in gaan brengen: lidstaten dienen financiële ondersteuning te bieden aan huishoudens met lage inkomens, om ook hen de mogelijkheid te bieden hun woningen te renoveren. Om deze financiering zo toegankelijk mogelijk te maken, moeten lidstaten huishoudens ook voorzien in gratis consultaties door middel van speciaal daarvoor opgerichte energieloketten.

Ook op andere terreinen bevordert de EPBD de bescherming van kwetsbare huishoudens. De renovatie van de woningvoorraad kan namelijk het ongewenste gevolg hebben dat de huur zodanig wordt verhoogd dat de bestaande huurders zich gedwongen zien te verhuizen. Op grond van de EPBD zullen er maatregelen moeten worden genomen om te voorkomen dat huurders van gerenoveerde gebouwen hun woning moeten verlaten. Zo kunnen lidstaten bijvoorbeeld beperkingen stellen aan de geoorloofde stijging van de huur.

Op deze manier richt de EPBD zich niet alleen op klimatologische maatregelen, maar probeert de richtlijn ook de rechten van de individuele woningeigenaar en -huurder te waarborgen. Dit blijkt net zo goed uit wat er niet in de richtlijn is opgenomen. Uit de Kamerbrief van minister Hugo de Jonge over de uitkomst van de EPBD onderhandelingen, blijkt dat de vroegere ontwerpen van de richtlijn ook individuele woningeigenaren verplichtten hun woningen te verduurzamen. Deze verplichting is nu geschrapt, om het eigendomsrecht van het individu niet in het gedrang te brengen. Vooral Italië was fel tegen de verplichting, onder andere omdat de maatregel te diep zou ingrijpen in de emotionele band van de woningeigenaar met zijn huis.

Ook na het schrappen van de omstreden verbouwingsverplichting blijven er bezwaren kleven aan de richtlijn. Wellicht is de belangrijkste wel de betaalbaarheid ervan: zo vroeg Duitsland zich af of de Duitse burgers niet te veel zouden moeten opdraaien voor de kosten van de maatregelen. Ook zal de richtlijn zwaar drukken op de schatkist van de verschillende lidstaten, gezien de hoge eisen die de EPBD stelt aan de verduurzaming van openbare gebouwen. De vraag is

ook of het wel rendabel wordt om woningen te verhuren nu de kosten van verbouwingen oplopen. Dit zal nog extra worden bemoeilijkt wanneer er beperkingen worden gesteld aan de stijgingen in de huurkosten. Toch relativeert Hugo de Jonge in zijn Kamerbrief de financiële gevolgen voor Nederland, omdat de EPBD in veel gevallen niet verder gaat dan de huidige nationale maatregelen. Dat zal in andere landen echter anders liggen, vooral wanneer de verschillen in kosten tussen de lidstaten in aanmerking worden genomen: uit onderzoek blijkt dat de kosten van verbouwing in buurland België bijvoorbeeld fors hoger liggen dan in Nederland het geval is.

Niet gek dus dat de richtlijn door de lidstaten met verschillende mates van enthousiasme wordt onthaald. De EPBD is behoorlijk ambitieus, zowel op klimatologisch als op sociaaleconomisch gebied. Het zal voor de lidstaten niet eenvoudig zijn om de belangen van woningeigenaren en huurders te blijven combineren met de noodzakelijke maatregelen op klimatologisch gebied. Toch is de EPBD een belangrijke eerste stap in de overgang naar een fossielvrije – en hopelijk betaalbare – woningvoorraad in Europa. ■

DOOR: SABINE PENNINGIS

RECHTENSTUDENT, KIJK EENS VERDER DAN DE ZUIDAS!

DOOR: LENN GRUTERS

Een positie als student- of advocaat-stagiair bij een advocatenkantoor, en dan het liefst één in de buurt van station Amsterdam Zuid, is toch wel de geijkte weg op onze faculteit. Dat zou ook niet moeten verbazen, want de grote advocatenkantoren zijn tevens de grootste sponsors en organisatoren van zo'n beetje alle carrière-evenementen waar studenten mee worden geconfronteerd tijdens hun studie. Of dat goed of slecht is laat ik in deze bijdrage in het midden. Jammer is het in ieder geval, want er zijn zoveel meer juridisch-uitdagende plekken die niet alleen je kennis verrijken, maar waar je een betekenisvolle bijdrage kan leveren aan het juridische landschap. Deze plekken hebben alleen minder diepe zakken dan de grote kantoren en zijn daarom minder zichtbaar bij studenten. Denk aan de rechtspraak, toezichthoudende autoriteiten, ministeries en ga zo maar door. In deze bijdrage deel ik mijn ervaring als student-stagiair bij de rechtbank Midden-Nederland en ga ik in op enkele waardevolle aspecten van een stage buiten de advocatuur.

De ironie ontgaat mij niet, want nota bene bij een masterclass van Bird & Bird is mij voor het eerst duidelijk geworden dat een stage bij de rechtspraak een mogelijkheid was. Tijdens die masterclass vertelde ik een advocaat wat mijn toekomstplannen waren en hij viel me in de rede met een prangend advies: kijk eens of je als griffier aan de slag kan gaan bij een rechtbank of hof. Volgens hem was dat dé beste manier om je schrijfvaardigheid en je analytische vaardigheden te verbeteren. Zo geschiedde, en ik kwam na een aantal sollicitaties bij de afdeling Civiel van de rechtbank Midden-Nederland terecht. Ik zal eerlijk zeggen dat ik over die aanstelling in het begin mijn twijfels had. Het was immers al een poos geleden dat ik de civiele vakken had afgerond en dat waren ook weer niet mijn beste cijfers geweest. Oh, en ik ben ook niet de snelste typer...

Wat mij al op de eerste dag verbaasde was dat mijn verwachting van de rechtspraak totaal niet overeenkwam met de werkelijkheid. Ik dacht dat de rechtspraak bij uitstek formeel zou zijn, maar een rechter op sneakers en het tutoyeren van collega's is eerder regel dan uitzondering. Hoewel ik niet precies wist wat mijn werkzaamheden zouden zijn had ik verwacht dat ik vooral een ondersteunende rol zou hebben. Nu is dat in de kern ook wel zo geweest, maar het verbaasde mij hoe serieus je bijdrage wordt genomen en hoe ook een andere zienswijze wordt gewaardeerd. Zelfs die van een student.

Tijdens de stage als griffier, en eigenlijk ook als buitengriffier, doe je voornamelijk de volgende dingen: notities voor zittingen voorbereiden, uitzoekvragen voor gerechtsjuristen of rechters (vaak op het dossier waar je ook zelf aan meewerkt) en zelfstandig rolzittingen, RIO-zittingen en getuigenverhoren griffieren. Gelukkig werd vanaf het begin duidelijk gemaakt dat je niet zomaar aan je lot wordt overgelaten. Dat was voor mij een geruststelling gezien mijn twijfels. De eerste periode is dan ook vooral meekijken met zittingen

en oefenen met het maken van een notitie, die bestemd is voor jou als griffier maar ook als ondersteuning voor de rechter, middels het zogeheten 'kleurenschema'. Ik was hierin best vrij, ik mocht zelf veelal kiezen welke zaken ik wilde bijwonen en aan mee wilde helpen. Dit is denk ik wel een unique selling point, want bij een gemiddelde stage in de advocatuur ben je over het algemeen minder vrij en zelfstandig in hoe je stage eruit ziet en wat je eruit haalt.

Naast die juridisch-inhoudelijke leervrijheid ligt er denk ik veel waarde in het algemene kijkje achter de schermen. Zo leer je niet alleen neutraal naar een vraagstuk kijken doordat je telkens de dagvaarding, de conclusie van antwoord, et cetera van partijen leest, maar je ziet ook gelijk hoe belangrijk het is een goed gestructureerd verhaal te hebben. En doordat je zoveel langs ziet komen krijg je zelf best een goed idee hoe dat te doen. Daarnaast is het ook heel waardevol, zeker als je de advocatuur in wilt, om te zien hoe een beslissing tot stand komt. Met het voorgenoemde 'kleurenschema' brengen griffiers en rechters de rechtsgronden, stelplicht, bewijslast, feiten en argumentatie schematisch in beeld. Het is pijnlijk duidelijk dat lang niet alle advocaten weten hoe ze daarmee om moeten gaan. Zelfs als student kan je jezelf soms echt tegen je hoofd slaan omdat partijen steken laten vallen. Het meest uitdagende is misschien nog wel meedraaien bij kanton. Daar is het namelijk best gebruikelijk dat partijen in persoon procederen. Dan moet je als rechter en griffier extra goed opletten omdat je op het verhaal van partijen de rechtsgronden moet aanvullen. Dat is vaak best een werkje, maar wel heel belangrijk dat het goed gebeurt om de gelijkheid tussen partijen te waarborgen. Ik heb zelf ook bij een aantal kantonzaken een poging mogen wagen tot het schrijven

van een conceptvonnis. Zoals je je kan voorstellen is dat enorm leerzaam, mede doordat het uitgangspunt binnen de rechtspraak is om in begrijpelijke taal te schrijven. Uitleggen waarom er wel of niet wilsovereenstemming was, zonder juridisch jargon te gebruiken, is op zijn zachtst gezegd een uitdaging.

Twee van de leukste dingen aan mijn stage waren de RIO-zittingen (RIO staat voor rechter in opleiding) zelfstandig griffieren en meegaan op descentes. RIO's moeten een x-aantal zittingen in hun opleidingstraject doen waarbij ze zelf het vonnis schrijven. Normaliter schrijft de griffier het vonnis, onder supervisie van de rechter, en daarom zit er doorgaans een fulltime gerechtsjurist als griffier bij een normale zitting. Omdat de RIO het vonnis schrijft zit er bij RIO-zittingen vaak een buitengriffier of student-stagiair als griffier. De RIO schrijft immers het vonnis en de aantekeningen op zitting zijn slechts een hulpmiddel om tot een vonnis te komen. Nu klinkt het alsof je daar alleen maar zit te typen, maar juist met de RIO's heb ik het meeste zitten sparren over de zaken. Een ander hoogtepunt was toch wel de twee descentes waarbij ik mocht aansluiten. Voor degene die niet weten wat dat is: denk aan de rijdende rechter. Je gaat dan eigenlijk naar ground zero van het geschil om de situatie te bekijken. Het is leuk om te zien hoe er een totaal andere sfeer hangt op locatie, buiten de rechtbank. Partijen proberen dan nog meer de rechter voor zich te winnen en er worden ook heel veel dingen bijgehaald die niet per se de kern van het juridische geschil raken. Aan jou als griffier dan juist de taak om je hoofd erbij te houden en hoofd- van bijzaak te onderscheiden. De tussenkomst van de rechter heeft in deze gevallen ook meer iets weg van mediation.

Al met al kan ik iedereen aanraden om eens naar de rechtspraak te kijken voor een stage of carrière. Ik denk dat er geen betere manier is om je juridische schrijfvaardigheid en analytische vaardigheden te verbeteren. Al is het maar om de hoeveelheid en verscheidenheid van zaken die je voor je neus krijgt. Zeker als je de litigation in wil gaan zal je echt een streepje voor hebben op confrères die niet weten hoe het er achter de schermen aan toegaat. Maar niet alleen de rechtspraak biedt dit voordeel, kijk ook eens naar toezichhoudende autoriteiten als de Autoriteit Persoonsgegevens of de Autoriteit Consument & Markt. Of wat te denken van de vele ministeries. Kortom, rechtenstudent, kijk voor je eigen ontwikkeling eens verder dan de Zuidas! ■

DOOR: LENN GRUTERS

OPINIE

Maak defensie prioriteit

DOOR: SJOUKJE KRAAK

Men vergeet snel. Nog geen honderd jaar geleden werd Nederland door de geallieerden bevrijd van nazi-Duitsland. Van deze gruwelijke tijden hebben we veel geleerd, met als resultaat de bloei van de internationale samenwerking. De afkeer voor oorlog heeft ons bij elkaar gebracht onder het motto 'samen sta je sterker'. Toch heeft dit ook zijn keerzijde. Wanneer je steeds kan terugvallen op anderen en de vrees voor oorlog te veel afneemt, zullen de omvang en capaciteit van de krijgsmacht hieronder lijden. We zijn door de invasie van Rusland in Oekraïne wakker geschud, waardoor defensie (eindelijk) stijgt op de prioriteitenlijst.

‘Nooit meer oorlog’

De ontwikkeling van de Europese Unie (EU) en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) sprong voort uit het motto ‘nooit meer oorlog’. In plaats van geweld werd praten de oplossing. Op het eerste gezicht een prachtig concept, toch is het ook naïef. Door de groei van Europese en Noord-Atlantische samenwerking, ligt oorlog te ver van ons bedje af. Zo ver dat onze defensie flink is uitgeknepen. Dit heeft geleid tot een zwakke, maar ook afhankelijke krijgsmacht. Afhankelijk van wie? Daar komen we zo nog op. Eerst moeten we weten waarom dit een probleem is. Het principe ‘nooit meer oorlog’ werkt natuurlijk alleen als iedereen, letterlijk iedereen, aan boord is. Van de 193 staten in de wereld zijn er 32 lid van de NAVO. Dit is dus vanzelfsprekend niet iedereen. Tevens zijn dit grotendeels westerse landen die, over het algemeen, überhaupt al meer op één lijn zitten. Het voelt veilig in onze NAVO bubbel, maar of dit ook echt zo is? De Russische invasie in Oekraïne op 24 februari 2022 heeft het westen wakker geschud. Met meerdere NAVO-landen die grenzen aan het oorlogsgebied, komt het gevaar nu wel erg dichtbij.

‘Niet voorbereid’

De Oekraïense president Zelensky sprak op de Veiligheidsconferentie van München de wereld toe. Niet alleen met een oproep voor meer militaire steun, maar ook met een waarschuwing. “Ik denk dat geen land in Europa nu voorbereid is op een invasie”, aldus Zelensky. Hij benoemde niet voor niets ‘Europa’, want de Verenigde Staten (VS) hoeven zich hier niets van aan te trekken. Dat Europa op militair gebied afhankelijk is van Amerika is door de oorlog in Oekraïne opnieuw pijnlijk duidelijk geworden. Met de aankomende

Amerikaanse presidentsverkiezingen in november, wordt dit misschien een groter probleem dan voorheen gedacht.

Een investering in onszelf

Eerder dit jaar bracht voormalig Amerikaans president Donald Trump de meest fundamentele afspraak tussen NAVO-lidstaten in gevaar. Trump verklaarde tijdens zijn verkiezingscampagne dat Rusland wat hem betreft NAVO-landen die onvoldoende uitgeven aan defensie mag aanvallen én dat hij deze landen niet zou beschermen. Een schandelijke ondermijning van Artikel 5 van het NAVO-verdrag ‘een aanval op een van de leden wordt gezien als een aanval op allemaal’. Toch heeft Trump ook een punt. Demissionair premier Mark Rutte betoogde tijdens een gastlezing aan onze Leidse Rechtenfaculteit dat “President Trump gelijk had toen hij tegen Europa zei: jullie moeten veel meer je eigen broek ophouden en 2 procent van je nationaal inkomen aan defensie besteden”. Hier voegde hij aan toe “Democratie is - letterlijk - niet gratis”. De Nederlandse steun aan Oekraïne komt nu al neer op 3 miljard euro. Een belangrijke vraag die Geert Wilders aankaart op X (voorheen Twitter): Kan dit geld niet beter naar de Nederlander? Nou nee.

In de eerste plaats verdedigen we met deze steun ook ons eigen land, onze bevolking en infrastructuur, maar ook onze democratische rechtsstaat. Als Rusland de oorlog in Oekraïne wint, zal Poetin niet van ophouden weten. “Hoeveel zijn onze vrijheid, onze rechtsstaat en onze democratie ons eigenlijk waard?”, zoals Rutte verwoordde tijdens zijn gastlezing. Mijn antwoord: alles. Het leven in een (echte) democratische rechtsstaat nemen veel Nederlanders voor lief. Misschien omdat

onze democratie al uit het jaar 1848 stamt. We zijn er mee groot geworden. Toch is het nog geen honderd jaar geleden dat Nederland werd bezet door nazi-Duitsland en onze democratie afschafte. Alle politieke partijen behalve de NSB werden verboden. Men vergeet snel.

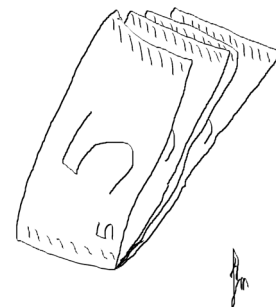
Zelfs als al het gepraat over ‘democratie’ en ‘rechtsstaat’ je niet zo boeit (niet zo gek gelet op de huidige onderwerpen van de formatieonderhandelingen), is de steun aan Oekraïne in de tweede plaats van groot belang voor onze portemonnee. Hoe sterker onze democratische rechtsstaat, hoe welvarender onze economie. Wat hebben saaiere regels in een boek te maken met het geld op mijn bankrekening? Dat is vertrouwen en stabiliteit, zoals Leids Hoogleraar Wim Voermans schrijft in zijn boek ‘Het verhaal van de grondwet’. Een goed functionerende democratische rechtsstaat is een kernvoorwaarde voor het bestaan van een bloeiende vrijemarkteconomie. De rechten en vrijheden gewaarborgd bij de grondwet scheppen vertrouwen in de overheid en in elkaar. Tevens zorgt het recht voor spelregels en duidelijkheid voor de handel. Door onze democratische rechtsstaat te beschermen, beschermen we ook onze welvarende economie.

Grote spelers, kleine spelers

Ondanks het gebrek aan urgent gevaar, zoals in Oekraïne, moet ook onze eigen defensie hoger op de prioriteitenlijst worden gezet. Als Rusland in een hypothetische situatie vandaag Nederland binnen zou walsen, zijn wij de klos. Onze enige redder in nood zou dan de VS kunnen zijn, net zoals in 1945. Sommigen vinden dat de VS op weg is een derdewereldland te worden. Op sommige punten is dit zeker verdedigbaar, maar niet als het om defensie gaat. Als je de gemiddelde Amerikaan vraagt om te vechten voor hun land staan ze direct op. Het patriottisme zit in het Amerikaanse bloed. Dit is wel anders in Nederland.

Uit onderzoek van Motivaction in samenwerking met de EO blijkt dat slechts 16% van de Nederlanders bereid is te vechten voor Nederland als er oorlog uitbreekt. Ik heb dit altijd erg vreemd gevonden. Niet dat ik zelf sta te trappelen om op de frontlinie te staan, maar omdat Nederland een geliefd land is om in te leven. Nederland staat zowat in alle top 10 lijstjes met landen als het gaat om levenskwaliteit, welvaart, geluk etc. Toch zijn we massaal niet bereid om dit te beschermen? Defensie merkt dit ook en wil het aantal reservisten in zes jaar verdrievoudigen. “Sinds de Russische inval in Oekraïne weten we dat president Poetin meer van plan is en daar moeten we ons op voorbereiden. De instabiele geopolitieke situatie in de wereld vraagt om een schaalbare krijgsmacht met flexibele inzet”, aldus Kolonel Gerbe Verhaaf.

Na jaren bezuiniging wordt het tijd dat er geïnvesteerd wordt in defensie. Ook in Den Haag wordt men het hier langzamerhand over eens. De voortdurende cyclus van bezuinigen, investeren en opnieuw bezuinigen zal niet resulteren in een krachtigere en omvangrijkere defensie. Het heeft geen zin om vandaag nieuw personeel aan te nemen als we morgen de financiering stopzetten en iedereen op straat komt te staan. Als we defensie echt willen upgraden moeten we zekerheid bieden. Hoe doen we dit? Nederland moet zich structureel aan de NAVO-norm van 2% houden. Dit is tevens noodzakelijk voor onze status als betrouwbare bondgenoot, dit hebben we namelijk ook afgesproken.

Nederland is natuurlijk maar een kleine speler. Een extra miljard toevoegen aan het defensiebudget zal weinig betekenen vergeleken met het defensiebudget van de 800 miljard euro van de VS en 105 miljard euro van Rusland. Voor ons kikkerlandje is samenwerking cruciaal. We hebben gezien wat de Europese interne markt voor onze economie heeft gedaan. Het wordt ook tijd voor een gemeenschappelijk leger, een zeer langdurig en prijzig project. Daar zal Poetin helaas niet op wachten.

Prioriteiten stellen

Naast de miljarden steun die al zijn gereserveerd voor Oekraïne, kan het land ook rekenen op nog eens 3 miljard euro in 2025. Volgens Rutte noodzakelijk “Voor hun en onze veiligheid”. Niet iedereen is hier even enthousiast over. Wilders wederom op X (voorheen Twitter): “Terwijl de PVV knot voor Nederland, vliegen de miljarden op een vrijdagmiddag naar het buitenland”. De NSC komt de VVD uit de brand helpen: “NSC staat pal achter Oekraïne”, aldus Kamerlid Veldkamp. De twee informateurs zijn minder blij met Rutte. Volgens hen wordt het leggen van de financiële puzzel nu een stuk moeilijker. Ik geef toe: het gaat ook om veel geld. Dit geld kan ook worden gebruikt om het minimumloon te verhogen, treinkaartjes goedkoper te maken of het eigen risico te verlagen. Daar hebben we echter niets aan als we daadwerkelijk in oorlog verkeren. We moeten keuzes maken en op dit moment is er maar één juiste keuze: maak defensie prioriteit. ■

HET INTERVIEW

Dr. (Hendrik) Kaptein

DOOR: CAS DE KONING

Onze redacteur Cas de Koning ging in gesprek met Dr. (Hendrik) Kaptein. Hendrik Kaptein studeerde rechtsfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Daarna ging hij als docent rechtsfilosofie aan de slag in Nijmegen en later in Amsterdam. Hij promoveerde op grondslagen van ethiek en ethisch denken. Sinds 2006 is hij actief op de Leidse rechtenfaculteit. Hier doceert hij naast rechtsfilosofie ook de vakken Beroepsethiek voor juristen en Argumenteren voor juristen.

Wat is uw belangrijkste karaktertrek?

Aardige nieuwsgierigheid: ik heb belangstelling voor alles en iedereen. Soms leidt dat tot verstrooiing, bijvoorbeeld als ik tegelijkertijd werk aan een vertaling van een standaardwerk over de technologie van stoomlocomotieven (van het Frans in het Engels), een boek over financiële verslaggeving en een artikel over de ethiek van advocaten in letselschadezaken.

Wat is uw favoriete eigenschap in anderen?

Zelfrelativering: neem jezelf niet al te serieus! Beleefdheid, humor, relativering van conflicten en een strikte scheiding tussen zakelijke onenigheid en persoonlijke verstandhouding kunnen veel goed doen.

Wat is volgens u de belangrijkste eigenschap van een jurist?

Feitenkennis: da mihi facta dabo tibi ius (geef mij de feiten en ik geef u het recht). Bijna alle gejuridiseerde conflicten gaan over betwiste feiten en niet over betwist recht. Maar juristen leren nog steeds niets van feitenvaststelling en de beoordeling ervan, met alle gevolgen van dien, niet alleen in strafzaken tegen onschuldigen.

Wat is uw favoriete wet?

Art. 21 Rv. De waarheidsplicht in civiele (en in strafzaken met een vordering benadeelde partij) doorbreekt de confidentialiteit van partijen, verdachten én hun advocaten: geen rechtsverwerking zonder de feiten van het geval.

Welk wetsartikel zou u willen afschaffen?

Art. 12 Sv. c.a.: aandacht voor slachtoffers van delicten schiet nog altijd volkomen tekort, maar privatisering van

publiekrechtelijk strafrecht doet niemand goed. Laat liever de staat zo snel mogelijk opdraaien voor schade door delicten, los van strafzaken tegen verdachten / daders.

Wat is uw favoriete arrest?

AEGON II: De Hoge Raad als psychopathologisch onderzoeksinstituut, vanwege de vaststelling van het “feit” dat een laedens die zich schuldig maakte aan mishandeling met blijvende gevolgen daartoe geen opzet had. Het ging die laedens namelijk alleen om de lol van het hele gebeuren en niet om de gevolgen ervan. Volkomen onnavolgbaar maar wél gunstig voor het slachtoffer, dat toch geld kreeg van een verzekeraar die zich niet langer kon beroepen op uitsluiting in geval van opzet.

Wat is uw favoriete bezigheid?

Stoomlocomachinist. Dan wél op hoofdlijnen, in Polen en in Duitsland. Maar door steeds strengere voorschriften is dit helaas min of meer verleden. Toch is mijn mooiste bijbaan: Director, Advanced Steam Traction Trust (UK).

Wie is uw favoriete schrijver?

I.S. Toergenjew: zijn Jagersverhalen zijn stilistische meesterstukken in hun uitdrukking van een oneindige gelatenheid. Weinig of niets herlees ik maar dit wél.

Wat is het beste boek ooit geschreven?

Wittgenstein, Tractatus. Alles staat er in, van logica tot het leven zelf, in een onvergelykbare beknoptheid en uitdrukingskracht.

Welk levend persoon bewondert u het meest?

Fernando Savater: deze Bask werd door de ETA met de

dood bedreigd maar schreef en schrijft prachtige boeken over tijdloze filosofie voor iedereen. Zie bijvoorbeeld *Etica para Amador* (een meesterlijke inleiding in de ethiek, geschreven voor zijn tienerzoon).

Wie uit de geschiedenis zou u wel willen zijn?

Immanuel Kant. Na de revolutie van Plato (die de echte vragen verwoordde) gaf homo universalis Kant nogal wat later antwoorden die Plato deden verbleken en waar nu nog niemand omheen kan. Bovendien was hij een (gematigd) levensgenieter, al heeft hij niet die reputatie.

Wat is uw motto?

O mijn geest streef niet naar onsterfelijkheid maar put het veld van het mogelijke uit (Pindarus). Dit is het motto van Camus' *Le Mythe de Sisyphe*: niet zijn beste boek (dat is het latere *L'Homme Révolté*, uitdrukking van onnavolgbaar humanisme) maar wél belangrijk als mijlpaal in het existentialisme (waarvan Camus vervolgens afstand nam).

Wat is de belangrijkste les die u ooit is geleerd en van wie was dat?

Vrijheid schuilt vooral in reacties op gebeurtenissen (Epictetus). Dit is de Nietzscheaanse *Übermensch*: sterk genoeg om zich niets aan te trekken van wat hem overkomt, inclusief alle maatschappelijke idiotie, om er gewoon te zijn, in een leefwereld die van haar / hem is, en (dus) samen te leven als ware z/hij God zelf.

Als u de student Hendrik van destijds een advies zou mogen geven, welk advies zou dat dan zijn?

Dagelijkse studie is de sleutel tot inspiratie (Stendhal). Terug naar het begin: nieuwsgierigheid kan verstrooidheid en verstrooiing worden, terwijl het erom gaat je werkelijk te verdiepen in grote dingen. ■

DOOR: CAS DE KONING

ACTUALITEITEN

Mannen krijgen een krediet en vrouwen niet: is AI de oorzaak?

DOOR: DELANEY DIEDERIK

Niet voor niets is Artificial Intelligence (AI) tegenwoordig een buzzwoord. Het houdt ons bezig, we maken er in toenemende mate gebruik van en het beïnvloedt bewust en onbewust ons gedrag. Naast de geweldige kansen die AI biedt, zijn er ook significantie risico's aan verbonden, bijvoorbeeld in de financiële sector. Daar is AI bezig aan een stevige opmars, zowel in Nederland als in de rest van de wereld.

Risico's van AI

Aanvankelijk kreeg AI voet aan de grond in de financiële sector op terreinen als werkautomatisering, data-analyse en aandelenhandel. Vandaag de dag is haar gebruik uitgebreid tot geavanceerde toepassingen op het gebied van risicobeheer, fraudepreventie, digitale marketing en gepersonaliseerde klantenservice, zo laten de resultaten van de The Economist Intelligence Unit-enquête uit 2022 zien. Daarnaast wordt verwacht dat de financiële sector de komende jaren AI zal gaan inzetten bij het maken van gepersonaliseerde investeringsstrategieën, credit scoring en portfolio-optimalisatie.

De toepassing van AI heeft de afgelopen jaren in de financiële wereld al tot verschillende controverses geleid. Zo waren er in 2019 klachten over de Apple Card. Deze creditcard die Apple in samenwerking met de Amerikaanse bank Goldman Sachs ontwikkelde, is speciaal ontworpen om gebruikt te worden in combinatie met Apple Pay op apparaten van het bedrijf zoals de iPhone of de Apple Watch. Bij de beslissing of kredietverstrekkingsmoesten worden toegekend, werden algoritmes gebruikt. Vooral op X (voorheen Twitter) gingen geruchten rond dat de algoritmes biased waren tegenover vrouwen, nadat relatief minder kredietverstrekkingsaan vrouwen werden toegekend dan aan mannen. De bank die de leningen mogelijk maakte, ontkende de beschuldigingen. Nadat de toezichthouder geen hard bewijs had gevonden van discriminatie op grond van geslacht, werden de claims ook afgewezen, zoals blijkt uit het rapport van New York State Department of Financial Services on the Apple Card Investigation uit 2021.

Een belangrijk onderdeel van dit rapport gaat over de discriminatie die de kredietscores weerspiegelden. Zelfs als kredietscores worden uitgevoerd in overeenstemming met de wet, kunnen deze de ongelijkheid in de maatschappij laten zien en hieraan bijdragen. Het is niet onrechtmatig als een kredietverstrekker inkomen, bezittingen, kredietgeschiedenis en soortgelijke factoren weegt om

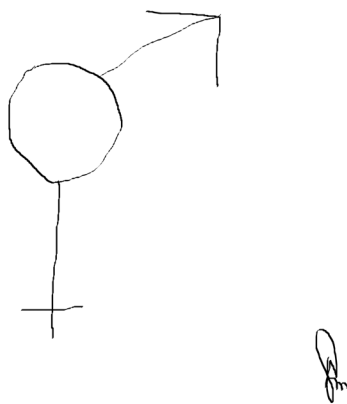
de waarschijnlijkheid van wanbetaling van een aanvrager te voorspellen. Wel is het zo dat deze variabelen vaak de lange geschiedenis van rassen- en genderdiscriminatie in Amerika reflecteren. Zo kunnen de variabelen die banken gebruiken tijdens het ontwikkelen en testen van AI-modellen onbedoeld leiden tot vooringenomen resultaten.

Het probleem is volgens Kim Smouter, directeur van het European Network Against Racism, dat het lastig kan zijn om te onderbouwen of er daadwerkelijk sprake is van discriminatie op basis van AI. "Een van de problemen bij de massale inzet van AI," zo zegt hij, "is de ondoorzichtigheid in de manier waarop deze beslissingen tot stand komen en welke mechanismen er bestaan als een geracialiseerd individu erachter wil komen of er daadwerkelijk sprake is van discriminatie."

Huidige toepassingen in de financiële sector

Het al dan niet gebruiken van AI binnen de financiële sector is niet langer een punt van discussie. Financiële instellingen worden wel degelijk gedwongen om AI te gebruiken. Dit komt niet alleen door de continu veranderende vragen en verwachtingen van klanten, maar ook door het streven om zo competitief en efficiënt mogelijk te blijven. In een recent artikel van Elizabeth McCaul – Lid van de Raad van Toezicht van de Europese Centrale Bank (ECB) en voormalig hoofd van Promontory Financial Group (een Amerikaans adviesbureau) – wordt dit belicht. Financiële instellingen komen steeds vaker tot de conclusie dat ze, om concurrerend te blijven, AI moeten omarmen en tegelijkertijd hun verantwoordelijkheden op het gebied van risicobeheer moeten nakomen. Het vinden van een werkbaar evenwicht tussen deze twee doelstellingen is in de praktijk bijzonder lastig. In haar artikel geeft McCaul ook antwoord op de vraag wat het betekent voor de banktoezichthouders. Zij schrijft dat de ECB ook AI zal gebruiken om de interne toezichtcapaciteiten te vergroten. Daarnaast zal de ECB leren van de risico's waarmee onder toezicht staande banken worden geconfronteerd, aangezien zij op hun beurt ook AI inzetten.

Bijna 60% van de grote Nederlandse banken geeft in hun beantwoording van een ECB-enquête aan één of meerdere AI-modellen te gebruiken. Dit laat zien dat de meeste Nederlandse banken vooral nog de mogelijkheden aan het verkennen zijn, wat doet vermoeden dat het AI-gebruik in de komende jaren fors zal toenemen. Sommige instellingen geven aan in andere landen, zoals de Verenigde Staten, al meer AI in te zetten. Gebrek aan schaal binnen Europa, en daarmee gebrek aan voldoende data om AI-modellen te trainen, lijkt daarbij een factor van belang. De strengere privacywetgeving in Europa wordt ook als een verklaring gegeven voor het lagere AI-gebruik.

Daarnaast is er de nieuwe AI-Act. Deze wet werd eerder dit jaar op 13 maart 2024 aangenomen door het Europees Parlement en recentelijk goedgekeurd door de Raad van de EU. Zij wordt beschouwd als het eerste alomvattende horizontale juridische kader ter wereld voor AI. De prioriteit van de Europese Commissie is ervoor zorgen dat de AI-systemen die in de Europese Unie (EU) worden gebruikt, veilig, transparant, traceerbaar, niet-discriminerend en milieuvriendelijk zijn. AI-systemen moeten onder toezicht staan van mensen in plaats van computersystemen, om zo schadelijke gevolgen te voorkomen. Met de komst van de AI-Act is er ook een nieuw Europees AI-bureau opgezet. Dit bureau zal het centrum van AI-expertise in heel de EU zijn. Het zal een sleutelrol gaan spelen bij de uitvoering van de AI-Act en de ontwikkelingen en het gebruik van betrouwbare AI en internationale samenwerking hopelijk bevorderen.

Garbage in, garbage out

In april dit jaar hebben de Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten een rapport gepubliceerd over de impact van AI in de financiële sector en het toezicht

daarop in Nederland. Dit rapport geeft een overzicht van de verschillende risico's die komen kijken bij de diverse fases van een AI-model. De risico's zijn: input risico's (onjuiste data), throughput risico's (inadequaat risicomanagement) en output risico's (maatschappelijk onbetamelijke uitkomsten). Tot slot zijn er de overkoepelende risico's.

Het rapport stelt dat de inputfase in het bijzonder het probleem van de discriminatie moet oplossen. Hierbij geldt het principe 'garbage in, garbage out': als een AI-model wordt getraind met incorrecte of incomplete data, dan komen er ook incorrecte of incomplete resultaten uit. Het gebruik van incorrecte en historische data kan ertoe leiden dat bestaande ongelijkheden en historische biases worden overgenomen door het model, zoals bij de Apple Card. Een belangrijke voorwaarde voor het gebruiken van efficiënte en effectieve AI-systemen is het op orde brengen van de datakwaliteit en het moderniseren van de oudere legacy-systemen binnen de financiële instellingen.

Er zijn echter ook critici die stellen dat een AI-model dat alleen gebruikmaakt van volledig accurate data, uiteindelijk geen onderscheid meer kan maken tussen goed of fout. Dit schaadt op den duur de algehele nauwkeurigheid. Hiernaast vrezen deze critici dat de AI-Act de concurrentiepositie van Europa ten opzichte van de Verenigde Staten, China en andere concurrerende landen kan belemmeren. Dit zijn grote vraagstukken die veel meer onderzoek en discussie vereisen om een volledig te kunnen beantwoorden. Laten wij in ieder geval hopen dat de komst van de AI-Act zal leiden tot een beter naleving van onze grondrechten. ■

ACTUALITEITEN

De uitbreiding van de Belgische opkomstplicht: een omstreden oordeel

DOOR: SABINE PENNING

Belgische scholieren die van plan waren 9 juni in hun bed te blijven liggen, hebben het goed mis. Op die dagen moeten zij namelijk verplicht naar het stembureau voor de verkiezingen van het Europees Parlement, zo bepaalde het Grondwettelijk Hof in zijn uitspraak van 21 maart. Hiermee werd de Belgische opkomstplicht uitgebreid: voorheen gold de verplichte aanwezigheid in het stembokje pas vanaf de leeftijd van achttien. Op zestien- en zeventienjarige Belgen heeft de uitspraak grote indruk gemaakt, zo blijkt uit persberichten. Maar ook meerderjarigen vinden een opkomstplicht allesbehalve vanzelfsprekend. Wat maakt de opkomstplicht zo controversieel? En: kan het ook anders?

Om deze discussie beter te kunnen plaatsen, is het belangrijk om de Belgische opkomstplicht te onderscheiden van een stemplicht. Stemmen hoeft in België namelijk niet: de verplichting strekt alleen tot het betreden van het stembokje. Het is dus nog altijd mogelijk om het stembiljet oningevuld te laten. Kom je niet, en laat je ook niet een ander voor jou stemmen, dan kun je officieel een boete opgelegd krijgen.

Het arrest van het Grondwettelijk Hof wijdt weinig uit over de ratio van de opkomstplicht. De vordering strekt namelijk tot het gelijk behandelen van minder- en meerderjarigen door de opkomstplicht voor beide groepen te doen gelden. Waarom de opkomstplicht al voor meerderjarigen gold, laat het Hof onbesproken. Wel gaat het Hof mee in de argumenten van de meerderjarige eiser en schorst de uitzonderingsbepaling die zestien- en zeventienjarigen vrijstelde van de opkomstplicht en de bijbehorende boetes. De wetgever heeft volgens het Hof geen 'dwingend motief van algemeen belang' aangevoerd die het nodig maakt om onderscheid te maken tussen meerder- en minderjarige Belgische kiezers. Ook de wens van de wetgever om 'geen ongewenste druk te creëren' voor zestien- en zeventienjarigen, wordt door het Hof niet voldoende geacht.

De opkomstplicht is niet onomstreden, ook bij degenen die al voor de uitspraak onder deze verplichting vielen. Tegenstanders ervaren de opkomstplicht als onnodige overheidsinmenging en benadrukken het belang van de vrijheid om zelf te kunnen kiezen of zij zich naar het stembokje willen begeven. Volgens hen kan de verplichting juist leiden tot toegenomen polarisatie tussen de politiek en de verantwoordige burger die de opkomstplicht opgedrongen krijgt. Anderen vinden dat de opkomstplicht leidt tot slecht overwogen stemmen door burgers die zich

niet hebben verdiept in de standpunten van de politieke partijen. Zij betogen dat de opkomstplicht niet bijdraagt aan het politieke bewustzijn van burgers, en dat stemmers nog altijd onvoorbereid en ongeïnteresseerd op zullen dagen bij het stembureau. Ook wijzen zij erop dat de optie om blanco te stemmen in feite de functie van de opkomstplicht teniet doet: blanco stemmen is niet wezenlijk anders dan thuisblijven. Daarnaast ontnemt de opkomstplicht de burger de mogelijkheid om zijn onvrede te uiten door niet te komen stemmen. Burgers zouden niet verplicht moeten worden te stemmen op partijen waar zij principieel op tegen zijn, menen critici.

Toch valt er ook iets te zeggen vóór de opkomstplicht. Allereerst kan de opkomstplicht zorgen voor een meer representatief beeld van wat er leeft in de samenleving. Zonder opkomstplicht zijn bepaalde bevolkingsgroepen namelijk eerder geneigd thuis te blijven dan andere. Jongeren, laagopgeleiden en vrouwen zullen dan minder vertegenwoordigd zijn in de verkiezingsuitslag. Daarnaast zullen de verkiezingsuitslagen ook geografisch niet representatief zijn: in het zuiden van Nederland zijn mensen eerder geneigd om thuis te blijven dan in het noorden. Wanneer deze groepen standaard niet naar het stembusje komen, zullen politici zich ook minder bezighouden met wat er onder deze groepen leeft, menen voorstanders van de opkomstplicht. Als er toch geen stemmen te winnen vallen onder deze bevolkingsgroepen, levert het voor politici te weinig op om hun belangen actief te behartigen. De polarisatie tussen arm en rijk en tussen jong en oud kan hierdoor verder toenemen. Anderen zien in de opkomstplicht ook de sleutel naar een meer gematigd beleid. Zij menen dat zonder de opkomstplicht alleen de radicalere, andersdenkenden zich naar het stembusje zullen begeven: alleen wie ontevreden is met het huidige beleid, zal immers de moeite doen om zijn stem te laten horen.

Een niet onbelangrijk argument voor de opkomstplicht is dat de legitimiteit van de politiek grotendeels afhankelijk is van het aantal mensen dat hun stem uitbrengt op verkiezingsdag. Hoe kan er immers gesproken worden van een volksvertegenwoordiging als een groot deel van het volk zich niet heeft uitgelaten over de samenstelling van de Kamer? Dat de opkomstplicht zorgt voor meer stemmen, is onbetwist. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de Nederlandse geschiedenis. Vóór 1970, toen hier nog een opkomstplicht gold, kon men rekenen op een gemiddelde opkomst van maar liefst 94%. Bij de landelijke verkiezingen van november 2023 was dat nog maar 77,7%. De vraag is wanneer de opkomst 'genoeg' is om te kunnen spreken van een democratisch verantwoord beleid.

Zijn er ook andere, minder ingrijpende manieren om de opkomst te verhogen? Onderzoek naar overheids campagnes om meer stemmers naar de stembus te krijgen, wijst erop dat deze activiteiten vaak veel moeite kosten en weinig extra stemmen opleveren. Voorbeelden van strategieën ingezet door de gemeentes zijn onder andere het plaatsen van reclameborden, het sturen van brieven van politici aan burgers en het verspreiden van flyers en nieuwsbrieven.

Om politieke betrokkenheid te stimuleren, kunnen burgers ook buiten de verkiezingstijd om uitgenodigd worden om na te denken over het beleid. Een voorbeeld hiervan is het organiseren van discussieavonden waarop burgers aan politici hun mening kunnen geven over actuele onderwerpen.

Om meer jonge stemmers aan te trekken, kan het stemrecht onder de aandacht worden gebracht in het onderwijs. Daarnaast kunnen jongeren elkaar ook motiveren om hun stem te laten horen. Bijvoorbeeld door actief te zijn op sociale media, zoals de instagrampagina 'represent.jezelf'. Zo wordt de politiek wat minder intimiderend en wordt het belang van politieke betrokkenheid toch onder de aandacht gebracht.

Toch is een hogere opkomst niet altijd genoeg om onderliggende dilemma's aan te pakken. Vaak is een lage opkomst namelijk een signaal dat de bestaande politieke partijen niet genoeg aansluiten op de belangen van de maatschappij. Het aantal stemmen 'kunstmatig' verhogen door middel van campagnes of het introduceren van een opkomstplicht is dan niet genoeg. Er moet ook kritisch beoordeeld worden of het bestaande aanbod wel tegemoetkomt aan de verwachtingen van de stemgerechtigde bevolking. Zo niet, dan kan een nieuwe partij eventueel ook uitkomst bieden.

Het Grondwettelijk Hof ontbrak het op 21 maart aan de beoordelingsvrijheid om deze afwegingen te maken. Omdat de opkomstplicht al gold voor meerderjarigen, moest deze ook voor zestien- en zeventienjarige stemgerechtigden worden ingevoerd. Voor de politiek levert deze uitspraak wel stof tot nadenken op: welke bevolkingsgroepen zijn voldoende vertegenwoordigd, en welke (nog) niet? Hoe krijgen we meer mensen naar de stembusjes? En: is dat wel genoeg, of moet er toch meer aandacht komen voor de achterliggende problemen van de niet-stemmende burger? Geen eenvoudige vragen, waar ook geen makkelijk antwoord op te formuleren zal zijn. Gelukkig duurt het nog even tot de volgende verkiezingen. ■

Blind voor mens en recht: zes afschrikwekkende conclusies omtrent de Nederlandse rechtsstaat

DOOR: LARA TRAUTWEIN

Blind voor mens en recht is de afschrikwekkende titel van het rapport van de Parlementaire Enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening over de Toeslagenaffaire. De conclusies in het rapport zijn nog afschrikwekkender. Kort samengevat: alle staatsmachten schoten tekort in het beschermen van de grondrechten van burgers. Het rapport werd gepubliceerd in februari, en is sindsdien ruimschoots in de media behandeld. Maar met het oog op de recente vrijheidsvieringen van 5 mei, waarbij ook de democratische rechtsstaat gehuldigd werd, is het goed om opnieuw in detail stil te staan bij de conclusies die in Blind voor mens en recht naar voren komen.

Het hoofddoel van de enquêtecommissie was het zoeken van een verklaring voor de conclusies uit Ongekend Onrecht, een rapport van de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK) uit 2020. Dit rapport omschreef wat er precies was misgegaan in de Toeslagenaffaire. Ruim 30.000 burgers werden onrechtvaardig behandeld door de overheid. Mensen werden onterecht tot fraudeur bestempeld en moesten soms duizenden euro's terugbetalen. De persoonlijke gevolgen zijn moeilijk voor te stellen – torenhoge schulden, zo'n 2090 uithuisplaatsingen, zelfs sterfgevallen waren het gevolg van het keiharde anti-fraudebeleid dat door de overheid gevoerd werd in de afgelopen decennia. Hoe heeft dit kunnen gebeuren in een democratische rechtsstaat, waar de waarborg van de individuele rechten van burgers de harde kern is? Dat is de vraag die de enquêtecommissie beantwoordt in Blind voor mens en recht.

'In een verhard politiek en maatschappelijk klimaat zijn de drie staatsmachten blind geweest voor mens en recht, waardoor levens van mensen zijn vermorzeld. Het is pijnlijk dat juist het systeem van sociale zekerheid en toeslagen dat bedoeld is om mensen te ondersteunen, diezelfde mensen in de vernieling heeft geholpen. Het kabinet en het parlement hebben gefaald, de uitvoering heeft onrechtmatig gehandeld en de rechtspraak is tekortgeschoten in het bieden van bescherming aan mensen. Hierdoor zijn grondrechten van mensen geschonden en is de rechtsstaat terzijde geschoven. Daar liggen patronen aan ten grondslag die tot op de dag van vandaag nog niet doorbroken zijn.' Dit is de vernietigende hoofdconclusie van het rapport. Hier liggen zes sub-conclusies aan ten grondslag.

Incompetent wetgevings- en uitvoeringsbeleid als grondslag

Om te beginnen hebben verkeerde keuzes in wetgeving en uitvoeringsbeleid 'de basis gelegd voor veel ellende'. Er zijn systematisch decennialang fouten en verkeerde keuzes gemaakt door het kabinet omtrent de sociale zekerheidswetgeving, zoals

de Awir en de Wko. Burgers kwamen ernstig in de problemen, omdat het kabinet faalde in het opstellen van kwalitatief goede wet- en regelgeving. De wetgever koos er steeds opnieuw voor om wetten op te stellen die riskante ontwerpfouten bevatten. Een voorbeeld hiervan is de 'voorschotssystematiek', waarbij burgers zelf moesten inschatten wat hun inkomen was terwijl het niet helder was wat precies onder 'inkomen' moest worden begrepen. Dit soort onduidelijkheden en gebrek aan eenduidige interpretatie van juridische begrippen was onverantwoord, oordeelt de commissie. Het heeft onder andere de 'alles-of-nietsbenadering' mogelijk gemaakt die door de Belastingdienst werd toegepast, waardoor mensenlevens zijn vernield.

Daarbij komt dat de wetgever niet bereid was om de problemen op te lossen die hij zelf heeft veroorzaakt. Ondanks waarschuwingen van de Raad van State, uitvoeringsorganisaties, gemeentes en de Nationale ombudsman koos het kabinet ervoor om de negatieve gevolgen voor burgers te laten voortduren. Zelfs nu zijn de structurele problemen van het toeslagenstelsel nog niet opgelost, stelt de commissie vast.

Fouten bestempeld als 'fraude'

Doordat het toeslagensysteem zo ingewikkeld en onduidelijk is ingericht, is het niet verwonderlijk dat mensen fouten maakten bij belastingaangiftes en toeslagaanvragen. De risico's van de ingewikkelde wetten en regels werd echter bij de mensen zelf neergelegd. De verantwoordelijkheid voor de juistheid van gegevens lag volledig bij de burger. Daarbij komt dat er geen onderscheid werd gemaakt in het onbewust overtreden van de regels en het opzettelijk frauderen. Hierdoor werden mensen die per ongeluk fouten maakten behandeld als fraudeurs. Dit soort fouten

werden ook nog zwaar gestraft met hoge boetes, die onder de Fraudewet konden oplopen tot 100% van het benadelingsbedrag. Hierdoor ontstonden schrijnende situaties – iemand wiens partner was overleden en niet meteen alle juiste informatie hierover doorgaf werd door de uitvoeringsinstantie als volledig verwijtbaar beschouwd en moest niet alleen het volledige terugvorderingsbedrag betalen, maar ook de maximale boete van 100%.

Juist degenen die het meest afhankelijk waren van overheidssteun zijn het zwaarst getroffen. De commissie concludeert dat de overheid niet alleen onverschillig was voor de ernstige financiële problemen waarmee mensen te maken kregen, maar ook medeverantwoordelijk is voor de diepgewortelde gevoelens van schaamte en wantrouwen jegens de overheid als gevolg van de bestempeling tot ‘fraudeur’. De wetgever en de uitvoeringsorganisaties zijn volgens de commissie volkomen blind geweest voor deze schrijnende gevolgen.

Staatsmachten schoten ernstig en langdurig tekort

Volgens de commissie zijn de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht ernstig tekortgeschoten in het beschermen van de rechten van mensen. Gedurende lange tijd konden mensen niet vertrouwen op deze machten voor rechtsbescherming, vooral zij die dit het hardst nodig hadden. In plaats daarvan heeft de wetgevende macht ervoor gekozen om de mogelijkheden voor mensen om hun recht te zoeken te beperken. De uitvoerende macht heeft onvoldoende rekening gehouden met de impact van haar beslissingen op mensen. Bovendien heeft de bestuursrechtspraak de schrijnende gevallen die hieruit voortvloeiden genegeerd, ondanks dat ze hiervan op de hoogte was. De commissie benadrukt dat er met name in de sociale zekerheid en bij toeslagen meer aandacht had moeten zijn voor de menselijke aspecten, en bekritiseert alle takken van de staat zwaar voor hun falen in het bieden van rechtsbescherming.

Grondrechten geschonden bij fraudebestrijding

De commissie heeft vastgesteld dat bepaalde groepen mensen vaker onder de aandacht zijn gekomen van uitvoeringsorganisaties als potentiële fraudeurs. Hierbij zijn de fundamentele rechten op privacy en gelijke behandeling geschonden. Deze schendingen waren het resultaat van structurele tekortkomingen in de praktijk van risicogericht toezicht in de sociale zekerheid en toeslagen, met name wat betreft het naleven van wettelijke richtlijnen en het toepassen van beschermende maatregelen in de praktijk. De overheid heeft niet ingezien dat achter elk stukje informatie over een persoon een individu schuilt,

en dat de waarborgen voor het verzamelen, gebruiken en koppelen van gegevens ook de belangen van mensen moeten beschermen.

Blinde politieke keuzes

De commissie heeft vastgesteld dat door ondoordachte bezuinigingen, strikte financiële richtlijnen en verkeerde prikkels mensen uit het zicht zijn geraakt in de politieke besluitvorming. De politiek had heldere beslissingen moeten nemen over hoe de bezuinigingen zouden worden doorgevoerd, in plaats van dit over te laten aan de uitvoeringsorganisaties. Zowel bij de uitvoering als in de politiek werden financiële doelstellingen en de druk om te bezuinigen prioritair bij het maken van beslissingen. Deze nadruk op financiën in de besluitvorming heeft het fraudebeleid verscherpt en de kwaliteit van dienstverlening verminderd, wat in de praktijk een zware tol heeft geëist van mensen.

Actieve bijdrage Kamerleden in hard fraudebeleid

De meerderheid van het parlement heeft gefaald in haar rol als wetgevende en controlerende instantie, en draagt daarom medeverantwoordelijkheid voor de problemen waar mensen mee te maken hebben. De Tweede Kamer heeft ingestemd met wetgeving van lage kwaliteit en heeft nagelaten fouten in deze wetgeving te corrigeren. Bovendien hebben zowel Kamerleden als journalisten bijgedragen aan het verharderen van het fraudebeleid. Het samenspel tussen politiek en media heeft geleid tot simplistische voorstellingen, waardoor de realiteit geweld is aangedaan. De commissie spreekt zich krachtig uit over het gedrag en de verantwoordelijkheid van Kamerleden, maar wijst er ook op dat de Tweede Kamer geen homogene entiteit is. Deze bestaat uit verschillende politieke fracties met diverse opvattingen, vertegenwoordigd door individuele Kamerleden die elk hun eigen invulling geven aan hun taken. De commissie richt zich daarom op het gedrag van deze individuele Kamerleden. Op verschillende momenten heeft de commissie gezien dat sommige Kamerleden tegen de heersende stroom ingingen of voorstellen deden om slechte wetgeving te verbeteren, maar dat deze voorstellen geen meerderheid kregen. Kamerleden die de gebreken aan de kaak stelden, werden vaak ten onrechte gerustgesteld door de regering. De commissie benadrukt ook dat het toeslagenschandaal niet aan het licht zou zijn gekomen zonder het vastberaden werk van Kamerleden en journalisten.

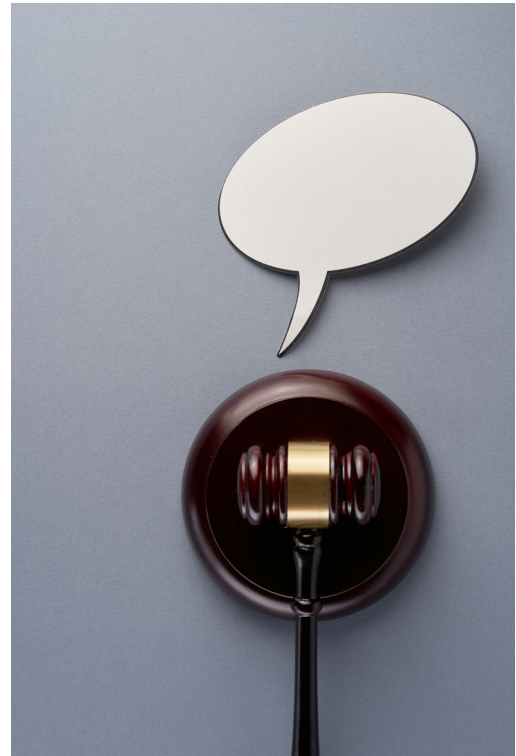
‘Het systeem’ lakt geen dossiers zwart

Het is verleidelijk om in algemene termen te praten over de fouten van ‘het systeem’, over dingen die ‘zijn gebeurd’, alsof er geen enkele vorm van menselijke controle over bestond. Dit was dan ook de algemene strategische reactie van het kabinet in 2021. Oud-Kamerlid Keklik Yücel schreef toen terecht in het NRC dat het cruciaal is om te beseffen dat de systemen gebouwd, bestuurd en gecontroleerd werden door individuen, door mensen. ‘Het systeem lakte geen dossiers zwart (of nu wit); het systeem hield geen documenten achter voor de rechter; het systeem hield geen informatie achter voor de Kamer. En het was al helemaal niet het systeem dat besloot de waarden van de rechtsstaat en artikel 1 van onze Grondwet te schenden met een heksenjacht op burgers. [...] Het zijn stuk voor stuk menselijke besluiten, daden en non-interventies van politici en ambtenaren.’

Rechtsstaat geen rustig bezit

Het College van de Rechten van de Mens vat een cruciale waarheid samen: ‘De democratische rechtsstaat is geen rustig bezit.’ Nederland klopt zichzelf vaak op de schouder vanwege onze zogenaamd rechtvaardige, vrije en veilige samenleving. Zo’n schouderklop blijkt niet alleen onterecht, maar ook gevaarlijk. Zodra er niet scherp wordt gelet op het waarborgen van mensenrechten, zullen ook Nederlandse overheidsfunctionarissen en politici over deze rechten proberen heen te stappen. En het zijn vooral de rechten van minderheden in de samenleving die hier het snelst aan ten prooi vallen, zo blijkt uit het rapport.

Kortom: we zijn nooit klaar. We moeten altijd scherp blijven, en onze eigen morele verantwoordelijkheid nemen in een samenleving waar onrechtvaardige wetgeving een feit des levens is. Dit besef is vooral cruciaal voor juristen. Het is niet genoeg om alleen de letter van de wet uit te voeren. Uiteindelijk gaat het om de geest van de wet. Het is bitter treurig dat de gedupeerden van de Toeslagenaffaire de hoge prijs voor deze les hebben betaald. Laten we hopen dat zij dit niet voor niets hebben gedaan en dat alle instanties die in het rapport Blind voor mens en recht worden genoemd alles op alles zetten om ervoor te zorgen dat dit nooit weer gebeurt. ■

DOOR: LARA TRAUTWEIN

In april zijn we met Grotius afgereisd naar het verre en exotische Korea. 11 dagen lang hebben we met 30 rechtenstudenten dit land op zijn kop gezet. Hierbij wil ik nogmaals complimenten geven aan de commissie en mijn bestuursgenootjes die ervoor gezorgd hebben dat we een prachtig programma hadden, en zo onze tijd daar zo efficiënt mogelijk konden benutten. Het is belangrijk om een balans in activiteiten te hebben op zo'n reis. Het is namelijk een 'studiereis': dit betekent dat er stil moet worden gestaan bij wat juridische aspecten. Hier is invulling aan gegeven door bezoeken aan advocatenkantoren, (juridische) ngo's en de Supreme Court of Korea. Hoewel ik er van tevoren eerlijk gezegd niet iets van dacht op te steken, heb ik toch een hoop geleerd over het functioneren van het Koreaanse rechtssysteem. En dit zeg ik absoluut niet omdat het LUF anders hun subsidie intrekt!

Iets wat in Korea opviel is hoe erg ze opkijken naar rechtenstudenten. Dit komt door twee samenhangende aspecten. Ten eerste is het land veel hiërarchischer dan het egalitaire Nederland. Als iemand gestudeerd heeft, en dus waarschijnlijk een hogere maatschappelijke positie gaat innemen, wordt hier als vanzelfsprekend naar geluisterd. Heel anders dan in Nederland, waar wij vinden dat iedereen over alles een mening mag hebben. Als tweede neemt de rechtenstudie binnen de Koreaanse academische wereld een erg prestigieuze plek in. Het is vergelijkbaar met het Amerikaanse model. Rechtsgeleerdheid is enkel een 'graduate' opleiding. Je moet dus eerst een willekeurige universitaire studie afronden, waarna je kan solliciteren voor een plekje aan de rechtenfaculteit. Dit is erg selectief, waardoor alleen de mensen met de hoogste cijfers en meest indrukwekkende cv's aan de studie kunnen beginnen. Het feit dat de Koreanen dus opkijken naar rechtenstudenten was voor ons mooi meegenomen. Het is behoorlijk prettig als iedereen vanzelfsprekend denkt (beter: weet) dat je heel vet bent.

Wat een cultuurshock was het dus om terug te komen in Nederland. Opeens waren we weer zomaar die studentjes. En ik denk ook dat in een Koreaanse studievereniging de leden veel beter zouden luisteren naar hun bestuur. Al die vermaledijde leden die een grote mond tegen mij en mijn bestuursgenoten durven te hebben. Bah! Ik ben jaloers op mijn Koreaanse bestuurscollega's.

Nog wat algemene tips voor als je ooit nog naar Zuid-Korea op vakantie wilt gaan. Onderhandel voordat je een club in gaat altijd over gratis flessen. Als je het een beetje goed speelt is de hele avond gratis. Een Koreaan stelt het niet op prijs als je in zijn taxi kotst, dus let hier op! (Deze tweede tip staat op geen manier in verhouding tot de eerste tip). Mocht je erg moe zijn, een advocatenkantoor of cabaretvoorstelling is een uitstekende plek voor een powernap. En voor communicatie: enthousiast buigen en 'kamsahamnida' roepen, dan vindt iedereen je gezellig. Als je geluk hebt krijg je zelfs een pakje zeewier, No 1 brand, mee.

Lees je dit en denk je: wat klinkt die reis ontzettend gaaf, en waarom was ik niet mee? Dat snap ik volledig. Zou ik namelijk ook hebben. Maar niet getreurd, als je een paar maanden wacht kan je je weer voor de volgende reis inschrijven. Wellicht tot dan!

ACTUALITEITEN

De Rwanda-wet en de Britse democratische rechtsstaat

DOOR: SJOUKJE KRAAK

In de vroege uren van dinsdag 23 april is de omstreden Rwanda-wet aangenomen door het Britse parlement. Middels de Rwanda-wet kunnen illegale migranten per vliegtuig naar Rwanda worden gedeporteerd. Iets wat voorheen geen mogelijkheid was, omdat 'de veiligheid van de mensen die overgeplaatst zouden worden naar Rwanda niet gegarandeerd kon worden', volgens het Britse Hooggerechtshof. Dus: Rwanda is géén veilig land. Wat is er veranderd? De Rwanda-wet bestempelt het land als 'veilig' én de wet bepaalt dat dit niet betwist mag worden. Is Rwanda ook in werkelijkheid een veilig land of is dit slechts juridische fictie? Wat zullen de consequenties van de wet zijn voor de Britse democratische rechtsstaat? Wordt de wet de nieuwe norm?

De Britse rechtsstaat in verval?

De Rwanda-wet is al jaren een discussiepunt in Groot-Brittannië. Niet alleen in het parlement maar ook in de rechtszaal. Eind vorig jaar oordeelde het Britse Hooggerechtshof unaniem dat de Rwanda-wet van de Britse regering niet rechtmatig is. Waarom niet rechtmatig? Omdat in Rwanda volgens de rechters onvoldoende veiligheid kan worden gegarandeerd. Een oordeel dat mede was gebaseerd op een kritisch rapport van de Verenigde Naties. Voor de Britse premier Rishi Sunak was deze uitspraak een blokkade om zijn belofte 'to stop the boats' te verwezenlijken. In plaats van het rechterlijk oordeel te respecteren besloot de Britse regering de wet aan te passen. De wet bestempelt Rwanda als 'veilig' en de veiligheidsstatus van het land mag niet worden betwist. Geen subtiele, doch een overduidelijke omzeiling van het rechterlijk oordeel. Innovatief? Misschien, maar toch voelt het niet goed.

De wet staat op gespannen voet met de Britse rechtsstaat. Ten eerste verklaart de wet expliciet bepaalde mensenrechten buiten toepassing die zijn vastgelegd in bestaande wetgeving. Daarnaast is de veiligheidsstatus van het land onbetwistbaar. Dit belemmert de toegang tot een onafhankelijke rechter. Ten tweede is er geen rechtsstaat zonder machtscheiding (of -spreiding). Elke jurist weet dat 'de rechter niet op de stoel van de wetgever mag zitten'. Logisch in een democratie. De wetgever is gekozen door het volk, de rechter niet. Toch voelt de constructie van de Britse regering aan alsof het bestuur en de wetgever tezamen op de stoel van de rechter zijn gaan zitten, door het oordeel van het Britse Hooggerechtshof te omzeilen. De regering moet beleid maken in overeenstemming met de wet, níét de wet overeenstemmend maken met het beleid. Tot slot lijkt de Rwanda-wet de legaliteit van de Britse rechtsstaat niet in gevaar te brengen. De wet is immers goedgekeurd door de volksvertegenwoordiger,

het Britse parlement. Toch is de legaliteit niet per se vanzelfsprekend. Zoals reeds benoemd bepaalt de wet dat verschillende mensenrechtenartikelen niet van toepassing zijn. De regering zegt eigenlijk: normaliter geniet u deze rechten, maar wij bepalen nu dat u deze rechten niet geniet. Als de regering in de wet vastlegt dat het de wet niet meer behoeft na te leven, dan zouden alle alarmbellen moeten afgaan! Het blijft nu echter opmerkelijk stil.

Het lijkt wel een erg trieste boel voor de Britse rechtsstaat. Gelukkig is het Verenigd Koninkrijk nog wel gebonden aan verschillende verdragen, waaronder het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Mensen hebben het recht om internationaal te procederen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Het EHRM heeft de Britse regering twee jaar geleden al eerder gedwarsboemd vlak voor de eerste deportatievlucht naar Rwanda. Het Hof oordeelde dat de nationale rechter eerst de rechtmatigheid van de wet moest beoordelen voordat de wet ten uitvoer mocht worden gelegd. Sommige Britse politici menen dat het asielplan zal blijven falen, zolang het Verenigd Koninkrijk partij blijft bij het EVRM. Net als de Brexit dan ook maar een EVRM-exit? Als het zo ver zou komen betekent dat niet alleen een verval van de Britse rechtsstaat, maar ook de val van Kabinet-Sunak.

Kabinet-Sunak: overwinning of nederlaag?

Het idee achter de wet is om mensen te ontmoedigen de gevaarlijke oversteek naar het Verenigd Koninkrijk te maken. Als je illegaal aankomt in het Verenigd Koninkrijk mag je geen asiel aanvragen en kan je op het vliegtuig naar Rwanda worden gezet en aldaar asiel aanvragen. Premier Sunak heeft hiermee zijn belofte 'to stop the boats' in theorie waargemaakt. De vraag is of dit ook in praktijk zo zal zijn.

Volgens het Britse ministerie van Binnenlandse Zaken hebben de meeste asielzoekers ‘weinig tot geen kennis’ van het asielbeleid van het land van bestemming. Zelfs met kennis van het asielbeleid is de overstek een gevaarlijke reis. Mensen nemen die beslissing niet lichtvaardig. Bovendien wordt er al meer dan twee jaar publiekelijk gesproken over het Rwanda-plan, maar in die tijd zijn er nog 75.000 asielzoekers aangekomen in het Verenigd Koninkrijk. Of de Rwanda-wet daadwerkelijk asielzoekers zal ‘ontmoedigen’ moet dus nog blijken.

Al het bloed, zweet en tranen van premier Sunak om zijn belofte ‘de boten te stoppen’ waar te maken lijken niet te resulteren in politiek gewin. Bij plaatselijke verkiezingen, ongeveer twee weken na het aannemen van de Rwanda-wet, leed de Conservatieve partij groot verlies. De partij verloor 473 zetels en kwam uit op 512 van de in totaal 2600 zetels. De grote winnaar is Labour, die ten opzichte van de vorige verkiezingen meer dan een kwart van de stemmen heeft weggekaapt van de Conservatieve Partij. De voormalige conservatieve premier Boris Johnson maakte grote beloftes dat de Britse economie na de Brexit zou floreren buiten de Europese Unie. Mooie woorden, weinig daden. De Brexit kost de Britse burger volgens het National Institute of Economic and Social Research nu al gemiddeld 850 pond per jaar. Toch draait premier Sunak de kraan niet dicht. Er wordt 433 miljoen euro aan Rwanda betaald voor de deal. Hierbovenop komt nog een 175.000 euro per asielzoeker die daadwerkelijk overkomt. Rwanda komt de deal dus ten goede. De deal is naast een goudmijn ook een dekmantel voor de donkere kanten van Rwanda’s reputatie. Het land is immers bestempeld als ‘veilig’. Dit is natuurlijk wel effectief voor de campagnestrategie van Labour: volgens de partij zijn het ‘buitensporige kosten’ die niet tot verandering zullen leiden. Misschien kan dit geld (in dit geval) toch beter naar de Britten zelf gaan?

De Britse regering laat zich niet klein krijgen en is begonnen met de uitvoering van de wet. De eerste mensen zijn opgepakt en de eerste vluchten naar Rwanda staan gepland vanaf juli. Met de parlementsverkiezingen van januari 2025 zal de wet veel goeds moeten brengen wil het tegenwicht bieden aan de recente afgang van de Conservatieve Partij en de ‘buitensporige kosten’.

Inspiratiebron?

Volgens premier Sunak is ‘het aannemen van deze baanbrekende wetgeving niet alleen een stap voorwaarts, maar ook een fundamentele verandering in de wereldwijde kijk op migratie.’ De rest van Europa kijkt met grote ogen mee. Migratie is een probleem waar veel landen mee worstelen. Steeds meer landen zien het uitbesteden van de asielprocedure als een betere (of makkelijkere) oplossing dan het verbeteren van het eigen asielbeleid. De eerste stap zetten is wel riskant dus vele landen wachten de resultaten van de Rwanda-wet ongeduldig af. Ook in Nederland vinden veel partijen (waaronder PVV, VVD, NSC en BBB) dat het Rwanda-plan ‘veelbelovende kansen’ biedt om de asielcrisis aan te pakken. Wie weet zal Nederland ook om de tafel gaan zitten met Rwanda. Of het asielplan ‘succesvol’ is hangt af vanuit welk oogpunt je het bekijkt. Wanneer het primaire doel is om zo snel en eenvoudig mogelijk illegale migranten het land uit te krijgen, heeft de aanpak kans om succesvol te zijn. Met het oog op een sterke rechtsstaat en de mensenrechten lijkt deze echter kansloos. ■

EERSTEJAARS RUBRIEK

Hoe vergaat het onze jongste juristen?

In deze rubriek stelt NOVUM vragen aan een eerstejaars rechtenstudent(e). De studietijd is een periode met allerlei nieuwigheden, die spannend, leuk, maar soms ook overweldigend kunnen zijn. Om onze jongste juristen niet uit het oog te verliezen in deze belangrijke tijd voor hen, probeert de redactie van NOVUM zo vaak mogelijk bij één van de nieuwe studenten of studentes of ze alles nog 'onder controle' hebben.

Hoe vergaat het... Maria Daniljan?

KUN JE EEN KORTE INTRODUCTIE GEVEN?

Hi allemaal, mijn naam is Maria en ik ben eerstejaars student
Notarieel Recht!

IS ER IETS WAT JE MIST VAN DE MIDDELBARE SCHOOL OF MIS JE HELEMAAL NIETS?

Het grootste verschil tussen de middelbare school en de universiteit is de zelfstandigheid die van je wordt verwacht. Op de middelbare school was het bijvoorbeeld erg fijn dat je studieboeken gratis werden geregeld. Ook zat je vast aan een strak rooster. Op de universiteit ben je overal zelf verantwoordelijk voor, wat vrijheid biedt maar tegelijkertijd veel zelfstandigheid vraagt. Persoonlijk geef ik de voorkeur aan deze vrijheid.

HEB JE HIER AL EEN KAMER, BEN JE ZOEKENDE, OF WOON JE THUIS?

Ik woon thuis en heb momenteel geen plannen om dit te veranderen. Uit huis gaan doe je sowieso op een gegeven moment, dus ik probeer zoveel mogelijk te genieten van de tijd die ik met mijn familie heb.

NAAR WELK VAK KIJK JE HET MEESTE UIT?

Ik keek dit jaar erg uit naar Internationaal Publiekrecht, omdat ik zeer geïnteresseerd was in de verhoudingen tussen verschillende rechtssystemen. En terecht: ik vond het een geweldig vak en heb er veel van geleerd. Verrassend genoeg vond ik Bestuursrecht, tegen mijn verwachtingen in, ook ontzettend interessant.

IS DE STUDIE RECHTEN WAT JE ERVAN HAD VERWACHT?

De studie heeft mijn verwachtingen overtroffen. Ik had van veel medestudenten gehoord dat het een taaie en droge studie is, maar ik geniet er enorm van. Zo heb ik veel geleerd over hoe de maatschappij echt werkt en er zitten zeker wel emoties vast aan sommige onderwerpen en arresten. Ik merk ook dat mijn kritisch denken en schrijfvaardigheid enorm zijn verbeterd sinds ik met deze studie ben begonnen. Het leukste aspect is natuurlijk dat ik veel leuke mensen heb leren kennen.

WAT IS HET MOOIESTE ARREST DAT JE TOT NU TOE HEBT MOETEN LEZEN?

Het is zeker niet mooi, maar de zaak van Ezra Coskun is me echt bijgebleven omdat het laat zien dat ons rechtssysteem veel ruimte voor verbetering heeft.

WAT IS TOT NU TOE JOUW LEUKSTE HERINNERING AAN JOUW NOG KORTE STUDENTENTIJD?

De prachtige studiereis naar Seoul met Grotius!!!

STEL: JE ZOU NU EEN JURIDISCH BEROEP MOETEN KIEZEN. WELK BEROEP KIES JE DAN?

Notaris natuurlijk ;)

WAT IS EEN BETERE STUDIEPLEK: HET KOG OF DE UB?

Het KOG (als er plek is).

**IS DIT DE EERSTE KEER DAT JE VAN DE NOVUM
HEBT GEHOORD, OF LEES JE HEM WELEENS?**

Natuurlijk lees ik de NOVUM!

Ik werk elke dag samen met de beste mensen.

Bij BarentsKrans kom je écht verder.

Wij houden van uitdagingen. Jij ook? Bij BarentsKrans werken we in hechte teams aan complexe zaken. Nationaal en internationaal. Dit vraagt om kwaliteit en karakter, zowel van jou als van het team. Je ontwikkelt je daarom zakelijk en persoonlijk. Zo werken we met plezier samen en kom je écht verder. Scan de QR-code en ontdek het hele verhaal van Suus.

werkenbijbarentskrans.nl

BarentsKrans

BEN JIJ ONZE NIEUWE REDACTEUR?

NOVUM Magazinne heeft altijd plek voor enthousiaste studenten die onze redactie willen versterken. Schrijf jij graag en vlot, neem je graag het

initiatief, en heb je oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kun je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo blijf je betrokken bij het blad op allerlei verschillende manieren. Uiteraard zijn ideeën voor een nieuwe

rubriek ook altijd welkom. Indien je slechts eenmalig een bijdrage zou willen leveren aan NOVUM Magazine, is dat ook mogelijk.

Ben je geïnteresseerd of heb je andere vragen?
Neem dan contact met ons op via:

novum@law.leidenuniv.nl

Redactie

Frank van der Salm

Cas de Koning

Yusuf Kolukisa

Karel Wijdeveld

Lenn Grutters

Lara Trautwein

Sjoukje Kraak

Mathijs de Jong (hoofdredacteur)

Sabine Pennings (eindredacteur)

Delaney Diederik

Joris van de Riet

Jurian Bos

Bouchra Boulouize

Mahatma Martinus

